

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ,
βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων
προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης**

**Δράση 4.2. Προτάσεις διασύνδεσης πρωτογενούς παραγωγής με βιομηχανία
(μεταποίηση, τυποποίηση) για την επίτευξη υψηλής προστιθέμενης αξίας και την
παραγωγή τοπικών, καινοφανών προϊόντων.**

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Επιστημονικά Υπεύθυνος: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής

Ορεστιάδα, Αύγουστος 2025

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ

DEMOCRITUS
UNIVERSITY
OF THRACE

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ,
βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων
προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης**

**Π4.2 Έκθεση προτάσεων διασύνδεσης της πρωτογενούς παραγωγής με τον
αγροδιατροφικό μεταποιητικό τομέα (Δ4.2)**

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ**

Επιστημονικά Υπεύθυνος: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής

Φορέας Οικονομικής Διαχείρισης: ΕΛΚΕ Δ.Π.Θ.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ:

“Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης”

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ: 1/2/2023 – 10/1/2026

ΕΠΙΣΤΗΜ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής Δ.Π.Θ.

ΦΟΡΕΑΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης Δ.Π.Θ.

ΦΟΡΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ: ΕΛΚΕ Δ.Π.Θ.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ (Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης ΔΠΘ):

Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής Γεωργίας

Κωνσταντίνος Γαλανόπουλος, Καθηγητής Αγροτικής Οικονομίας

Χρήστος Χατζησαββίδης, Καθηγητής Δενδροκομίας

Χρήστος Καρελάκης, Καθηγητής Αγροτικής Πολιτικής

Χρήστος Δαμαλάς, Καθηγητής Γεωργίας

Ελένη Ζαφειρίου, Καθηγήτρια Εφαρμ. Οικον. Στατιστικής

Έλενα Ράπτου, Αναπλ. Καθηγήτρια Μάρκετινγκ Αγρ. Προϊόντων και Τροφίμων

Χρυσοβαλάντου Αντωνοπούλου, Επίκ. Καθηγήτρια Δενδροκομίας

Σιδέρης Φωτιάδης, Γεωπόνος, Ε.ΔΙ.Π.

**Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ,
βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων
προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης**

**Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, ΔΠΘ**

**Δράση 4.2. Προτάσεις διασύνδεσης πρωτογενούς παραγωγής με βιομηχανία
(μεταποίηση, τυποποίηση) για την επίτευξη υψηλής προστιθέμενης αξίας και
την παραγωγή τοπικών, καινοφανών προϊόντων**

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ

**Π4.2 Έκθεση προτάσεων διασύνδεσης της πρωτογενούς παραγωγής με τον
αγροδιατροφικό μεταποιητικό τομέα (Δ4.2)**

Ομάδα Μελέτης

Κωνσταντίνος Γαλανόπουλος, Καθηγητής ΔΠΘ
Ελένη Ζαφειρίου, Καθηγήτρια ΔΠΘ
Χρήστος Καρελάκης, Καθηγητής ΔΠΘ
Έλενα Ράπτου, Αν. Καθηγήτρια ΔΠΘ

Ορεστιάδα, Αύγουστος 2025

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
2. ΑΞΙΟΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	11
2.1. Αναδιάρθρωση παραγωγής και καλλιέργειών	11
2.2. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων.....	13
2.3. Μέτρα για τον ψηφιακό και τεχνολογικό εκσυγχρονισμό	18
2.4. Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού	19
3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΜΕ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	21
3.1. Ενίσχυση της συμβολαιακής γεωργίας.....	21
3.2. Υποστήριξη μεταποιητικών μονάδων τοπικής εμβέλειας	22
3.3. Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στον αγροδιατροφικό τομέα	23
3.4. Δημιουργία αγροδιατροφικών clusters και ανάπτυξη υποδομών εφοδιαστικής αλυσίδας	24
3.5. Διασύνδεση της αγροδιατροφής με τον τουρισμό και τον πολιτισμό	26
3.6. Προώθηση της κυκλικής οικονομίας	27
3.7. Αξιοποίηση συστημάτων έρευνας αγοράς και μελετών της καταναλωτικής/αγοραστικής συμπεριφοράς.....	29
3.8. Περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές.....	30
4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	31

Περίληψη

Το παρόν παραδοτέο επικεντρώνεται στον σχεδιασμό μίας συνεκτικής στρατηγικής για τον αγροδιατροφικό τομέα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΠΑΜΘ), με στόχο την ενίσχυση της βιωσιμότητας και της ανθεκτικότητας του και τη μεγιστοποίηση της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών προϊόντων **μέσω της πολυεπίπεδης διασύνδεσής του με τους υπόλοιπους τομείς της τοπικής οικονομίας.**

Κεντρική επιδίωξη αποτελεί η οικοδόμηση ενός καινοτόμου και δυναμικού αγροδιατροφικού συστήματος, το οποίο συνδέεται λειτουργικά με άλλους παραγωγικούς τομείς, όπως η μεταποίηση, ο τουρισμός και η εστίαση. Η διατομεακή αυτή σύνδεση εκτιμάται ότι ενισχύει την ανταγωνιστικότητα της αγροτικής παραγωγής, διευρύνει τις εξαγωγικές δυνατότητες και δημιουργεί θετικές εξωτερικότητες στην τοπική κοινωνία και την περιφερειακή οικονομία.

Η στρατηγική διασύνδεσης διατυπώνεται σε **4+1 βασικούς άξονες**: Οι 4 πρώτοι αναφέρονται στον συνολικό μετασχηματισμό του πρωτογενή τομέα που απαιτείται ώστε να καταστεί πιο καινοτόμος, δυναμικός και ανταγωνιστικός, ως η βάση ενός σύγχρονου και διασυνδεδεμένου αγροδιατροφικού συστήματος:

Πρώτον, προτείνεται η αναδιάρθρωση της παραγωγής και των καλλιεργειών μέσω της ενίσχυσης δυναμικών και εναλλακτικών καλλιεργειών, της αξιοποίησης της γεωγραφικής διαφοροποίησης και της αντιμετώπισης του κατακερματισμού της γεωργικής γης. Δεύτερον, επιδιώκεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εμπορικής αξίας των τοπικών προϊόντων, μέσα από την τυποποίηση, την πιστοποίηση, τη δημιουργία περιφερειακού brand και την ενίσχυση των εξαγωγικών δυνατοτήτων. Τρίτον, δίνεται έμφαση στον ψηφιακό και τεχνολογικό μετασχηματισμό του τομέα μέσω της εφαρμογής τεχνολογιών αιχμής, όπως η γεωργία ακριβείας και τα συστήματα ιχνηλασιμότητας. Τέλος, ενισχύεται η επαγγελματική εκπαίδευση και η διαρκής κατάρτιση των αγροτών, σε συνεργασία με εκπαιδευτικά ιδρύματα και μέσα από σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους και εργαλεία.

Περαιτέρω, η μελέτη διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις για τη *διασύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με την τοπική βιομηχανία και την αγορά*:

Η συμβολαιακή γεωργία παρουσιάζεται ως βασικός μηχανισμός σταθερών συνεργασιών μεταξύ παραγωγών και επιχειρήσεων, με θεσμική κατοχύρωση και χρηματοδοτικά κίνητρα.

Η στήριξη των μικρών και μεσαίων μεταποιητικών μονάδων θεωρείται αναγκαία συνθήκη για την στήριξη των τοπικών συνεργειών. Επιπλέον, προωθείται η ανάπτυξη της αγροτικής επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, ιδιαίτερα από νέους, με έμφαση σε startups και σύγχρονα μοντέλα υποστήριξης (incubators, mentoring).

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται επίσης στη δημιουργία τοπικών συνεργατικών σχημάτων (clusters) μεταξύ παραγωγών και μεταποιητών, με στόχο τη συντονισμένη δράση και την ενίσχυση της εφοδιαστικής αλυσίδας, όπως επίσης και στη διασύνδεση της αγροδιατροφής με τον τουρισμό και τον πολιτισμό, καθώς και στην τόνωση της κυκλικής οικονομίας.

Το προτεινόμενο πλαίσιο πολιτικής στοχεύει στη μετάβαση σε ένα αγροδιατροφικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από βιωσιμότητα, καινοτομία, κοινωνική συνοχή και ισχυρή περιφερειακή ταυτότητα. Η υλοποίηση των προτεινόμενων παρεμβάσεων μπορεί να μετατρέψει την ΠΑΜΘ σε πρότυπο Περιφέρειας, όπου η αγροτική παραγωγή θα συνδέεται οργανικά με την οικονομική ανάπτυξη, ενώ η στρατηγική θα ευθυγραμμίζεται με τις κατευθύνσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), της Πράσινης Συμφωνίας της Ε.Ε. και των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, ενσωματώνοντας πρόσφατες επιστημονικές εισηγήσεις για την ενίσχυση της περιφερειακής ανθεκτικότητας, της καινοτομίας και της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας.

1. Εισαγωγή

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΠΑΜΘ) διαθέτει ουσιαστικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στον αγροδιατροφικό τομέα, τα οποία εδράζονται στη γεωστρατηγική της θέση, την ποικιλομορφία του αγροτικού τοπίου, τη διαθεσιμότητα υδατικών πόρων και την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά. Η εγγύτητα σε σημαντικούς διαμετακομιστικούς κόμβους, καθώς και η παρουσία αξιόλογου αγροτικού δυναμικού, δημιουργούν ευνοϊκές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός ισχυρού και εξωστρεφούς αγροδιατροφικού οικοσυστήματος.

Ωστόσο, η Περιφέρεια αντιμετωπίζει και δομικές προκλήσεις που υπονομεύουν τη δυναμική της και περιορίζουν τη δυνατότητα μετασχηματισμού του πρωτογενούς τομέα σε μοχλό βιώσιμης ανάπτυξης. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται η χαμηλή συνολική παραγωγικότητα, η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, ο έντονος κατακερματισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η ανεπαρκής διασύνδεση με τον μεταποιητικό τομέα, η περιορισμένη ενσωμάτωση και αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας, και η ανεπαρκής υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών. Επιπλέον, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής (π.χ. απώλεια βιοποικιλότητας, ακραία καιρικά φαινόμενα, πίεση στους υδατικούς πόρους) υπονομεύουν την ανθεκτικότητα της αγροτικής παραγωγής.

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα αποτελεί κρίσιμο στρατηγικό ζητούμενο για την ΠΑΜΘ. Η διασύνδεση του αγροτικού τομέα με άλλους παραγωγικούς τομείς, όπως η μεταποίηση, η εστίαση, ο τουρισμός, αποτελεί βασικό πυλώνα για τη δημιουργία ενός βιώσιμου και ανταγωνιστικού αγροδιατροφικού συστήματος, καθώς η δημιουργία συνεργειών με άλλους τομείς ενισχύει την αλυσίδα αξίας των αγροτικών προϊόντων και αυξάνει την προστιθέμενη αξία τους συμβάλλοντας θετικά στα αγροτικά εισοδήματα και την ανταγωνιστικότητα.

Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των σταδίων διερεύνησης των απόψεων των εμπλεκόμενων φορέων (stakeholders) σε όλη την αγροδιατροφική αλυσίδα, κατέστη σαφές πως για να είναι **εφικτή και κυρίως αποτελεσματική η διασύνδεση, πέραν της δημιουργίας κινήτρων για τη συνεργασία μεταξύ αγροτών και επιχειρήσεων (αλλά και ερευνητικών ιδρυμάτων), απαιτείται η υιοθέτηση μιας στοχευμένης και πολυεπίπεδης προσέγγισης** με στρατηγικά σχεδιασμένες παρεμβάσεις, τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Συγκεκριμένα, η έρευνα που έχει διεξαχθεί ως τώρα, κατέδειξε πως ο πρωτογενής τομέας στην ΠΑΜΘ έχει περιορισμένες δυνατότητες διασύνδεσης με τους άλλους τομείς της περιφερειακής οικονομίας λόγω δομικών εγγενών αδυναμιών. Σε αυτά τα πλαίσια, το παραδοτέο **προτείνει μέτρα και στρατηγικές που αφορούν ένα ευρύτερο πλαίσιο δράσεων και παρεμβάσεων** που θα διευκολύνουν και θα επιταχύνουν τη δημιουργία ενός **δυναμικού και καινοτόμου πρωτογενή τομέα, ο οποίος θα δύναται να αποτελέσει τη βάση ενός σύγχρονου και διασυνδεδεμένου αγροδιατροφικού συστήματος**.

Οι παρεμβάσεις αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν μέτρα για την αναδιάρθρωση της παραγωγής και των καλλιεργειών μέσω της ενίσχυσης καλλιεργειών υψηλής προστιθέμενης αξίας, επενδύσεις σε υποδομές, ενίσχυση της πρόσβασης των παραγωγών σε αγορές,

κεφάλαια και τεχνογνωσία, στήριξη της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της εκπαίδευσης, επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού, στήριξη των αγροτοδιατροφικών συμπράξεων (clusters) με τον τομέα της μεταποίησης, της εστίασης και του τουρισμού, και θωράκιση του πρωτογενή τομέα απέναντι στις περιβαλλοντικές προκλήσεις.

Η τεκμηρίωση των παραπάνω στρατηγικών κατευθύνσεων βασίζεται σε ευρήματα προηγούμενων δράσεων (1.1, 1.3, 1.4, 3.2 και 3.3), που αναλύονται συνοπτικά στις παραγράφους που ακολουθούν.

Το Παραδοτέο **1.1** είχε ως βασικό στόχο τη διερεύνηση της συμβολής του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή οικονομία της ΠΑΜΘ και την ανάλυση της διαφοροποίησης της επίδρασής του κατά την τελευταία δεκαετία. Μέσω της εφαρμογής του μοντέλου Εισροών-Εκροών, αναδείχθηκε η σημασία του αγροδιατροφικού τομέα τόσο στην παραγωγή όσο και στην απασχόληση και στο εισόδημα, καταδεικνύοντας τον καθοριστικό του ρόλο στην περιφερειακή ανάπτυξη, τις ισχυρές διακλαδικές συνδέσεις που δημιουργούνται καθώς και την αναγκαιότητα ενίσχυσης της ανθεκτικότητας και της διαφοροποίησης του πρωτογενούς τομέα ως περιφερειακού μοχλού ανάπτυξης.

Το Παραδοτέο **1.4** επικεντρώθηκε στη δημιουργία ενός δικτύου εμπειρογνομόνων και στην εφαρμογή της μεθόδου DELPHI για την καταγραφή της συναίνεσης σε κρίσιμα ζητήματα στρατηγικής. Μέσω της μεθοδολογίας SWOT και της στατιστικής ανάλυσης των απαντήσεων του πάνελ, αποτυπώθηκαν με συστηματικό τρόπο οι προτεραιότητες, τα εμπόδια και οι ευκαιρίες για τον αγροδιατροφικό τομέα στην περιφέρεια. Το αποτέλεσμα ήταν η διατύπωση συγκεκριμένων και συναινετικά διαμορφωμένων προτάσεων πολιτικής, που ενσωματώνονται σε έναν οδικό χάρτη πολιτικών.

Στα πλαίσια του παραδοτέου **Π1.3** εφαρμόστηκε μικτή ερευνητική μεθοδολογία και αποτυπώθηκε η υφιστάμενη κατάσταση του αγροδιατροφικού τομέα της ΠΑΜΘ. Στόχος του ποιοτικού ερευνητικού σχεδίου ήταν η σε-βάθος διερεύνηση των απόψεων των επαγγελματιών του αγροδιατροφικού τομέα σχετικά με τα προβλήματα και τις αναδυόμενες ευκαιρίες στο σύγχρονο αγροδιατροφικό περιβάλλον. Εξετάστηκαν, επίσης, ο βαθμός ενημέρωσης των συμμετεχόντων σε ζητήματα κυκλικής οικονομίας και η προθυμία τους για ανάληψη συναφών δράσεων, οι στάσεις τους ως προς την υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών και την ανάπτυξη βραχείων αλυσίδων προσφοράς, καθώς και η ετοιμότητά τους να υιοθετήσουν καινοτόμες πρακτικές στην παραγωγική διαδικασία. Παράλληλα, εφαρμόστηκε και ποσοτική ερευνητική προσέγγιση, η οποία μελέτησε την καταναλωτική/αγοραστική συμπεριφορά, και κυρίως τις αντιλήψεις των καταναλωτών σχετικά με τα φιλικά προς το περιβάλλον τρόφιμα, και την προθυμία αγοράς και κατανάλωσης προϊόντων που έχουν παραχθεί με τη χρήση οικολογικών παρασιτοκτόνων και με περιορισμένη εφαρμογή λιπασμάτων. Επιπλέον, μελετήθηκαν οι στάσεις και οι αντιλήψεις απέναντι στις βραχείες αλυσίδες προσφοράς, καθώς και η πρόθεση και προθυμία αγοράς αγροτικών προϊόντων που εντάσσονται σε πιστοποιημένα προγράμματα ποιότητας τροφίμων.

Η ποσοτική προσέγγιση του παραδοτέου **Π3.2** εστίασε στη διερεύνηση του βαθμού ενσωμάτωσης πρακτικών ευφυούς γεωργίας και εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στις

αγροτικές εκμεταλλεύσεις της ΠΑΜΘ, καθώς και στην αποτύπωση των σχετικών στάσεων, αντιλήψεων και επιπέδων γνώσης των γεωργών-επιχειρηματιών της περιοχής. Η μελέτη επικεντρώθηκε αφενός στην υφιστάμενη χρήση των εν λόγω τεχνολογιών και αφετέρου στην πρόθεση υιοθέτησής τους για την ενίσχυση του εκσυγχρονισμού και της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, εξετάστηκαν προτάσεις για την προώθηση της αγροτικής επιχειρηματικότητας, ενώ πραγματοποιήθηκε η σκιαγράφηση του προφίλ του σύγχρονου γεωργού-επιχειρηματία στην ΠΑΜΘ, σε ό,τι αφορά την αποδοχή και την αξιοποίηση καινοτόμων τεχνολογικών λύσεων στον πρωτογενή τομέα.

Βασικός στόχος του παραδοτέου **Π3.3** ήταν η διερεύνηση των κινήτρων των παραγωγών της ΠΑΜΘ για την υιοθέτηση «εναλλακτικών» καλλιεργειών στις γεωργικές τους εκμεταλλεύσεις, και των καταναλωτικών στάσεων απέναντι στα νέα προϊόντα, με έμφαση στην πρόθεση συστηματικής αγοράς και στην προθυμία πληρωμής υψηλότερης τιμής για την απόκτησή τους. Για την επίτευξη των στόχων του παραδοτέου εφαρμόστηκαν κατάλληλα ερευνητικά εργαλεία και πραγματοποιήθηκε συστηματική συλλογή πρωτογενών δεδομένων από έμπειρους παραγωγούς-επιχειρηματίες του πρωτογενούς τομέα της περιοχής και καταναλωτές που αντιπροσώπευαν το σύνολο των Περιφερειακών Ενοτήτων. Η ανάλυση των δεδομένων αποσκοπούσε στην αποτύπωση των δυνατοτήτων/προοπτικών των εναλλακτικών καλλιεργειών, και στον εντοπισμό των παραγόντων που διαμορφώνουν την αντιληπτή αξία των εν λόγω προϊόντων, όπως αυτή αποτυπώνεται στις αγοραστικές επιλογές των καταναλωτών.

2. Άξονες παρέμβασης και προτεινόμενα μέτρα πολιτικής

2.1. Αναδιάρθρωση παραγωγής και καλλιεργειών

Ο πρωτογενής τομέας της ΠΑΜΘ διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως π.χ. γεωκλιματική ποικιλία, εγγύτητα σε εξαγωγικές αγορές και πλούσια αγροτική παράδοση. Ωστόσο επηρεάζεται αρνητικά από ενδογενείς στρεβλώσεις που περιορίζουν την αναπτυξιακή δυναμική και την ανθεκτικότητα του σε εξωτερικές μεταβλητές. ;Α

Ο υφιστάμενος παραγωγικός προσανατολισμός βασίζεται κυρίως σε μονοκαλλιέργειες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, έχει περιορισμένη διασύνδεση με την αγροδιατροφική αλυσίδα και ελλιπή ενσωμάτωση καινοτομίας. Ο έντονος κατακερματισμός της γαιοκτησίας, η γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, καθώς και η περιορισμένη αξιοποίηση τεχνολογιών γεωργίας ακριβείας, δημιουργούν συνθήκες μειωμένης ανταγωνιστικότητας και παραγωγικής αναποτελεσματικότητας. Επιπλέον, η κλιματική κρίση επιδρά αρνητικά μέσω της αυξανόμενης συχνότητας ακραίων καιρικών φαινομένων και της μείωσης της διαθεσιμότητας υδατικών πόρων.

Η αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης, με όρους αγρο-οικολογικής εξισορρόπησης, διαφοροποίησης του καλλιεργητικού χαρτοφυλακίου και αναπροσαρμογής των εισροών, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για τη μετάβαση του αγροτικού τομέα της ΠΑΜΘ σε ένα πιο βιώσιμο και ανθεκτικό παραγωγικό μοντέλο. Η στοχευμένη αναδιάταξη των καλλιεργειών, βάσει χαρτογράφησης της εδαφολογικής και μικροκλιματικής καταλληλότητας, μπορεί να ενισχύσει την αποδοτικότητα ανά μονάδα εισροής (input efficiency), να βελτιώσει το γεωργικό εισόδημα και να περιορίσει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Η σύνταξη ενός οδικού χάρτη αγροδιατροφικής πολιτικής στην ΠΑΜΘ θα προσφέρει στρατηγική συνοχή και μακροχρόνιο σχεδιασμό. Ο χάρτης αυτός μπορεί να ενσωματωθεί στο περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα (ΠΕΠ), να περιλαμβάνει ποσοτικούς στόχους, δείκτες απόδοσης και ετήσια ανασκόπηση προόδου, καθώς και να συνοδεύεται από ένα Παρατηρητήριο Αγροδιατροφής που θα παρακολουθεί τις εξελίξεις και θα ενισχύει τον κοινωνικό διάλογο με παραγωγικούς φορείς. Η στρατηγική αυτή πρέπει να υποστηρίζεται από ένα ολιστικό πλαίσιο πολιτικής, το οποίο να περιλαμβάνει την ενεργοποίηση εργαλείων χρηματοδοτικής στήριξης, την αναβάθμιση των συμβουλευτικών υπηρεσιών προς τους παραγωγούς, την ενίσχυση της συλλογικής οργάνωσης και τη στενότερη διασύνδεση με την εφοδιαστική αλυσίδα. Επιπλέον, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην ενσωμάτωση των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (Green Deal), της στρατηγικής «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και του Κανονισμού για την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) 2023–2027, με επίκεντρο την αγρο-οικολογική μετάβαση και την κλιματική ουδετερότητα.

Στα πλαίσια αυτά, προτείνεται η δημιουργία περιφερειακών χαρτών αγροτικής καταλληλότητας και μικροκλιματικών ζωνών που θα επιτρέψουν την στοχευμένη αναδιάταξη των καλλιεργειών βάσει επιστημονικών δεδομένων που θα επικαιροποιούνται σε τακτική βάση. Οι χάρτες αγροτικής καταλληλότητας θα μπορούν να σχεδιαστούν στη βάση των παρακάτω μέτρων:

1. Κατάρτιση ενός περιφερειακού σχεδίου αναδασμού και ενοποίησης της αγροτικής γης:

Ο κατακερματισμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων αποτελεί διαρθρωτικό πρόβλημα που επηρεάζει αρνητικά την αποδοτικότητα, την ανταγωνιστικότητα και τη βιωσιμότητα της γεωργικής παραγωγής. Οι συνέπειες του φαινομένου περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την αύξηση του κόστους καλλιέργειας, τη δυσκολία εφαρμογής καινοτόμων τεχνολογιών (π.χ. γεωργία ακριβείας), καθώς και τον περιορισμό των οικονομικών κλίμακας.

Η υλοποίηση ενός περιφερειακού σχεδίου αναδασμού γης επιτρέπει την αναδιάταξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε συνεχόμενες, πιο λειτουργικές μονάδες, γεγονός που οδηγεί σε: (α) μείωση του κόστους παραγωγής, (β) καλύτερη αξιοποίηση του μηχανολογικού εξοπλισμού και των υποδομών, (γ) ευκολότερη υιοθέτηση τεχνολογιών γεωργίας ακριβείας, και (δ) ενίσχυση της παραγωγικότητας και των περιβαλλοντικών επιδόσεων. Προτείνονται οι εξής δράσεις:

- Ανάπτυξη θεσμικού πλαισίου με σαφείς διαδικασίες, χρηματοδοτικά εργαλεία και χρονοδιαγράμματα υλοποίησης αναδασμών, με έμφαση σε αγροτικές περιοχές με έντονο κατακερματισμό
- Παροχή κινήτρων σε παραγωγούς που συναινούν σε εθελοντικό αναδασμό ή εντάσσονται σε σχήματα συλλογικής διαχείρισης αγροτεμαχίων
- Επιτάχυνση της ψηφιοποίησης κτηματολογικών και αγροτεμαχιακών δεδομένων και χρήση διαδραστικών γεωχωρικών συστημάτων πληροφοριών (GIS) για τη χαρτογράφηση και την τεκμηρίωση των ιδιοκτησιακών και λειτουργικών χαρακτηριστικών της αγροτικής γης.

2. Εκσυγχρονισμός του παραγωγικού μοντέλου μέσω εναλλακτικών καλλιεργειών, ενίσχυση δυναμικών και ανταγωνιστικών καλλιεργειών και διαφοροποίηση της παραγωγής:

Η στροφή σε δυναμικές καλλιέργειες και η ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της παραγωγής ενισχύει την ανθεκτικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, συμβάλλοντας έτσι στη βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου. Προτείνεται η δρομολόγηση στοχευμένων παρεμβάσεων, όπως η παροχή επιδοτήσεων για την εγκατάσταση καλλιεργειών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Παράλληλα, προωθείται η αντικατάσταση καλλιεργειών χαμηλής απόδοσης με δυναμικές επιλογές που μπορούν να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα των παραγωγών, καθώς και η στήριξη αγροδασικών οικοσυστημάτων και συστημάτων συγκαλλιέργειας. Συγκεκριμένα ενθαρρύνεται η:

- Παροχή στοχευμένων επιδοτήσεων για την εγκατάσταση ελαιώνων, ακτινιδίων, ροδιών, κελυφωτών φιστικιών και αρωματικών φυτών σε κατάλληλες εκτάσεις.
- Δημιουργία κινήτρων για αντικατάσταση υφιστάμενων χαμηλής απόδοσης καλλιεργειών με υψηλότερης προστιθέμενης αξίας είδη.
- Επιδότηση αγροδασικών οικοσυστημάτων και συστημάτων συγκαλλιέργειας.

Η υιοθέτηση εναλλακτικών καλλιεργειών, όπως τα ρόδια, τα αρωματικά φυτά και οι υπερτροφές, πρέπει να ενταχθεί σε έναν ολιστικό στρατηγικό σχεδιασμό που θα εστιάζει τόσο στη βιωσιμότητα όσο και στην αγροδιατροφική καινοτομία. Η Πολιτεία οφείλει να σχεδιάσει ειδικά προγράμματα ενίσχυσης, τα οποία θα περιλαμβάνουν την παροχή οικονομικών κινήτρων για την εγκατάσταση των καλλιεργειών αυτών και την απόκτηση εξειδικευμένου εξοπλισμού, τις φορολογικές ελαφρύνσεις για τους παραγωγούς που εφαρμόζουν περιβαλλοντικά φιλικές πρακτικές, και τον σχεδιασμό και την εφαρμογή επιδοτούμενων εργαλείων για την πρόσβαση σε πιστώσεις και χρηματοδοτήσεις. Η υιοθέτηση εναλλακτικών καλλιεργειών θα μπορούσε να συμβαδίσει με τη(ν):

- Ενίσχυση της παραγωγής υπερτροφών, αρωματικών φυτών και φαρμακευτικών ειδών.
- Ανάπτυξη αγορών εναλλακτικών προϊόντων και τη σύνδεσή τους με τον τουρισμό και την τοπική γαστρονομία.
- Στρατηγική προώθησης καταναλωτικής συνείδησης για νέα προϊόντα, ώστε να αποκτήσουν δυναμική στην αγορά. Η αποδοχή των εναλλακτικών προϊόντων από τους καταναλωτές θα πρέπει να στηριχθεί με στοχευμένες πολιτικές/παρεμβάσεις, οι οποίες να περιλαμβάνουν εκστρατείες ενημέρωσης για τη θρεπτική αξία και τα περιβαλλοντικά οφέλη τους, ενσωμάτωση της διατροφικής αγωγής και της αγροδιατροφικής κληρονομιάς στα σχολικά προγράμματα, και συνεργασίες με διατροφολόγους, σεφ και κοινωνικά πρόσωπα επιρροής (μπορούν να λειτουργήσουν ως καθοδηγητές γνώμης) για τη διαμόρφωση εμπιστοσύνης και συναισθηματικής σύνδεσης με τα εν λόγω προϊόντα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει αντιληπτή η ανάγκη συγχρονισμού των δράσεων/ρυθμίσεων που θα διέπουν το παραγωγικό μοντέλο των εναλλακτικών καλλιεργειών με το μοντέλο εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων τους, καθώς η βιωσιμότητα των νέων καλλιεργειών εξαρτάται από τη δυνατότητα εμπορικής διάθεσης της παραγωγής. Για τον λόγο αυτό προτείνεται η δημιουργία τοπικών και περιφερειακών αγορών στα εναλλακτικά προϊόντα, η ανάπτυξη ψηφιακών πλατφορμών αγροδιατροφικού εμπορίου (π.χ. online αγορές παραγωγών), και η προώθηση συνεργειών με τον τουριστικό και τον γαστρονομικό τομέα για την ενίσχυση της ζήτησης.

2.2. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων

1. Ενίσχυση της τυποποίησης, της πιστοποίησης, της διαφοροποίησης των προϊόντων και του περιφερειακού branding:

Η απουσία συστηματικής τυποποίησης, πιστοποίησης και περιφερειακής στρατηγικής ταυτότητας περιορίζει τη δυνατότητα εμπορικής αξιοποίησης των αγροδιατροφικών προϊόντων της ΠΑΜΘ. Η ενίσχυση των δομών ποιότητας (ΠΟΠ, ΠΓΕ, βιολογικά, ολοκληρωμένη διαχείριση) αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την αύξηση της προστιθέμενης αξίας, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας των τοπικών προϊόντων σε εθνικές αλλά και διεθνείς αγορές.

Η συγκρότηση και θεσμοθέτηση περιφερειακής στρατηγικής branding, με στόχο τη δημιουργία ενοποιημένης ταυτότητας «Αγροδιατροφή ΠΑΜΘ», σε συνδυασμό με στοχευμένες παρεμβάσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας, μπορεί να λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά, συνδέοντας την αγροδιατροφή με τον τουρισμό και τη γαστρονομία. Επιπλέον συμβάλλει στην επίτευξη μίας επιτυχημένης διαφοροποίησης-χωροθέτησης των προϊόντων, η οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει και ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά. Παράλληλα, απαιτείται τεχνική υποστήριξη και κατεύθυνση των παραγωγών και των επιχειρήσεων του κλάδου προς την υιοθέτηση καινοτόμων εργαλείων πιστοποίησης της ποιότητας, καθώς και ενθάρρυνση των επιχειρηματικών σχεδίων εισαγωγής καινοτόμων, μεταποιημένων, τοπικών προϊόντων. Προτείνονται οι εξής δράσεις:

- Κατάρτιση και ενημέρωση ενός Περιφερειακού Μητρώου Πιστοποιημένων Προϊόντων, με σκοπό την καταγραφή, τεκμηρίωση και παρακολούθηση της εξέλιξης των προϊόντων ΠΟΠ/ΠΓΕ/Βιολογικών στην ΠΑΜΘ.
- Διερεύνηση της δυνατότητας θεσμοθέτησης ενός φορέα εμπορικής σηματοποίησης και μάρκετινγκ σε περιφερειακό επίπεδο, με καθήκοντα στρατηγικού σχεδιασμού, υποστήριξης επιχειρήσεων και διαχείρισης ταυτότητας αγροδιατροφικών προϊόντων (ειδικά για μικρές επιχειρήσεις).
- Παροχή τεχνικών συμβουλών σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις του αγροδιατροφικού τομέα για διαδικασίες τυποποίησης, συσκευασίας και συμμόρφωσης με πρότυπα ISO, HACCP, κ.ά. Εναλλακτικά, δημιουργία πλατφόρμας με πρότυπα εγχειρίδια εφαρμογής συστημάτων ποιότητας και ιχνηλασιμότητας (ψηφιακά πρότυπα, πρότυπα ροής παραγωγής, αρχεία συμμόρφωσης).
- Ενίσχυση εξοπλισμού για πρότυπη συσκευασία, μονάδες καθαρισμού, ταξινόμησης, συντήρησης και ιχνηλασιμότητας.
- Δημιουργία περιφερειακού μηχανισμού ενίσχυσης σχημάτων συνεργασίας μεταξύ παραγωγών και μονάδων τυποποίησης-συσκευασίας.
- Διασύνδεση με ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα για την ανάπτυξη καινοτόμων προτύπων πιστοποίησης, ψηφιακών ιχνηλασιμότητας και βιώσιμης συσκευασίας.
- Ενίσχυση των χρηματοδοτικών εργαλείων για πιστοποίηση (ΠΟΠ, ΠΓΕ, ISO).
- Υποστήριξη νεοφυών επιχειρήσεων μέσω ειδικού μηχανισμού.

2. Πολιτικές για ενίσχυση της εξωστρέφειας και των εξαγωγών:

Η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της εξαγωγικής ικανότητας του αγροδιατροφικού τομέα συνιστά βασική προτεραιότητα και αναγκαιότητα στρατηγικού χαρακτήρα για τη διαμόρφωση ενός ανθεκτικού και ανταγωνιστικού παραγωγικού προτύπου στην Περιφέρεια.

Η χάραξη περιφερειακής πολιτικής για την εξωστρέφεια απαιτεί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση, η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του τοπικού παραγωγικού ιστού, τις διεθνείς τάσεις στη ζήτηση τροφίμων, καθώς και τις προκλήσεις που συνδέονται με την πιστοποίηση, την τυποποίηση, την προβολή και τη διανομή των προϊόντων. Η στόχευση δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην ενίσχυση μεμονωμένων επιχειρηματικών προσπαθειών, αλλά να επιδιώκει πρωτίστως τη δημιουργία θεσμικών μηχανισμών και υποδομών που να υποστηρίζουν ενεργά την εξαγωγική ανάπτυξη. Κεντρικός στόχος της στρατηγικής πολιτικής για την ΠΑΜΘ θα πρέπει να είναι η ανάδειξη της αγροδιατροφικής ταυτότητας της Περιφέρειας σε διεθνές επίπεδο, με έμφαση στην ποιότητα, την αυθεντικότητα και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Η πολιτική για την ενίσχυση της εξωστρέφειας του αγροδιατροφικού τομέα στην ΠΑΜΘ θα πρέπει να στηρίζεται σε ένα σύνολο κατευθυντήριων αρχών, οι οποίες θα διασφαλίζουν τη συνοχή, τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα και την ευθυγράμμιση με ευρύτερους αναπτυξιακούς στόχους, όπως:

(α) Συστημική προσέγγιση και ολοκληρωμένος σχεδιασμός

(β) Ενίσχυση της ταυτότητας και της διαφοροποίησης των προϊόντων

(γ) Διεθνή στόχευση με βάση τη ζήτηση και τις δυνατότητες διαφοροποίησης

(δ) Στήριξη μικρομεσαίων παραγωγών και επιχειρήσεων

(ε) Ψηφιακό μετασχηματισμό και καινοτομία

(στ) Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και ενίσχυση δεξιοτήτων

(ζ) Συνέργειες στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των πολιτικών παρεμβάσεων όλων των εμπλεκόμενων φορέων (Περιφέρεια, γεωργοί, συνεταιρισμοί, επιχειρήσεις, επιμελητήρια, και ερευνητικά ιδρύματα).

Στη βάση των παραπάνω, προτείνονται οι εξής δράσεις:

- Δημιουργία ενιαίας ταυτότητας τοπικών προϊόντων: Περιφερειακή στρατηγική branding για «Αγροδιατροφή ΠΑΜΘ». Η δημιουργία μιας ισχυρής και αναγνωρίσιμης ταυτότητας για τα αγροδιατροφικά προϊόντα της Περιφέρειας είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της εξωστρέφειας. Για την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας, η στρατηγική branding θα πρέπει να βασίζεται σε ενιαίο και ευδιάκριτο εμπορικό σήμα (με κοινό λογότυπο και χρωματική παλέτα), κοινά πρότυπα συσκευασίας και κοινό αφηγηματικό υλικό (storytelling) που θα αναδεικνύει την ποιότητα, την αυθεντικότητα, την τοπικότητα και τη βιωσιμότητα της παραγωγής στην ΠΑΜΘ. Η ταυτότητα «Αγροδιατροφή ΠΑΜΘ» θα πρέπει να χρησιμοποιείται σε όλες τις προωθητικές ενέργειες, στις διεθνείς εκθέσεις, στην ψηφιακή πλατφόρμα και στα σημεία πώλησης, ώστε να δημιουργείται ένα σταθερό «σήμα εμπιστοσύνης» για τον πελάτη (επιχείρηση, καταναλωτής).
- Ενίσχυση των συστημάτων πιστοποίησης ΠΟΠ/ΠΓΕ, βιολογικών, ολοκληρωμένων συστημάτων. Προς την κατεύθυνση αυτή θα συνέβαλε ουσιαστικά η παροχή

οικονομικής ενίσχυσης για την κάλυψη του κόστους πιστοποίησης, η τεχνική υποστήριξη για την τήρηση των προτύπων, καθώς και η εκπαίδευση των παραγωγών στις απαιτήσεις των συστημάτων πιστοποίησης. Παράλληλα, η ανάπτυξη τοπικών φορέων πιστοποίησης θα μπορούσε να μειώσει σημαντικά το κόστος και τον χρόνο διεκπεραίωσης της όλης διαδικασίας.

- Εστιασμένες δράσεις προώθησης σε συγκεκριμένες χώρες με αυξημένη ζήτηση για μεσογειακά, ποιοτικά ή παραδοσιακά προϊόντα. Σε αγορές-στόχους με κοινά χαρακτηριστικά, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μία τυποποιημένη προσέγγιση (π.χ. κοινές ενέργειες προώθησης), και στις υπόλοιπες να αναπτυχθεί ένα προσαρμοσμένο σχέδιο προώθησης που μπορεί να περιλαμβάνει διαφημιστικές καμπάνιες, συνεργασίες με τοπικούς διανομείς κ.ά.
- Υποστήριξη συμμετοχής σε διεθνείς εκθέσεις, ηλεκτρονικά κανάλια πώλησης και προώθηση εξαγωγών με παροχή επιδοτήσεων ή μικροχρηματοδοτήσεων για εξοπλισμό, πιστοποιήσεις και συμμετοχές σε διεθνείς δράσεις προώθησης.
- Υπηρεσίες mentoring για την εξαγωγική υποστήριξη και τη σύνδεση με niche αγορές. Η εξατομικευμένη υποστήριξη από έμπειρους συμβούλους και εξαγωγείς μπορεί να επιταχύνει την είσοδο των επιχειρήσεων σε εξειδικευμένες αγορές.
- Εκπαίδευση επιχειρηματιών και παραγωγών σε θέματα διεθνοποίησης (προγράμματα κατάρτισης για διαπραγματεύσεις, εξαγωγικές διαδικασίες, στρατηγική τιμολόγησης, logistics, εμπορικά σήματα και διαχείριση ρίσκου).
- Εξειδικευμένα webinars για εξαγωγική πιστοποίηση, πρότυπα επισήμανσης και απαιτήσεις διεθνών αγορών.
- Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας εξωστρέφειας: μια κεντρική ψηφιακή πύλη για την προβολή αγροδιατροφικών προϊόντων της Περιφέρειας, με δυνατότητα B2B επικοινωνίας, e-marketplace και πληροφορίες ανά χώρα-στόχο.
- Γραφείο Υποστήριξης Εξαγωγών αγροδιατροφικών προϊόντων στην Περιφέρεια για υποστήριξη σε γραφειοκρατικά, τελωνειακά και νομικά ζητήματα που σχετίζονται με τις εξαγωγές.

3. Ενίσχυση βραχείων αλυσίδων μέσω απευθείας διάθεσης προϊόντων ή μέσω ηλεκτρονικού εμπορίου:

Οι βραχείες αλυσίδες εφοδιασμού μειώνουν τη διαμεσολάβηση, ενισχύουν τα τοπικά δίκτυα και αυξάνουν την προστιθέμενη αξία για τον παραγωγό. Οι πολιτικές ενίσχυσης των βραχείων αλυσίδων εφοδιασμού περιλαμβάνουν τη χρηματοδότηση των τοπικών αγορών (π.χ. λαϊκές αγορές), την υποστήριξη ψηφιακών εργαλείων απευθείας διάθεσης των αγροτικών προϊόντων, καθώς και δράσεις ενημέρωσης και εκπαίδευσης, τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών.

Παρά την ύπαρξη τοπικών βραχειών αλυσίδων, δεν αξιοποιείται επαρκώς η ψηφιακή τους προώθηση. Η στρατηγική θα πρέπει να περιλαμβάνει την υποστήριξη δημιουργίας ηλεκτρονικών καταστημάτων και σελίδων για παραγωγούς, την ενίσχυση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και την ανάπτυξη κοινής ψηφιακής πλατφόρμας προβολής των τοπικών προϊόντων της ΠΑΜΘ. Σχετικά, προτείνονται οι παρακάτω δράσεις:

- Εκσυγχρονισμός λαϊκών αγορών: χρηματοδότηση για υποδομές (σκίαση, ψύξη, υγιεινή) σε τοπικές αγορές για να καταστούν πιο ελκυστικές.
- Προγράμματα ενημέρωσης καταναλωτών: εκπαιδευτικά προγράμματα για τις βραχείες αλυσίδες και τα πλεονεκτήματά τους.
- Δικτύωση παραγωγών και επιχειρήσεων: φόρουμ, ημερίδες και εκθέσεις για τη διασύνδεση μεταξύ αγροτών, τουριστικών επιχειρήσεων και εστίασης.
- Επιδοτούμενα e-shops: δημιουργία προγράμματος επιδότησης για κατασκευή και λειτουργία ηλεκτρονικών καταστημάτων από μεμονωμένους παραγωγούς ή συλλογικά σχήματα (π.χ. συνεταιρισμοί).
- Εκπαίδευση σε ψηφιακά εργαλεία: διοργάνωση εργαστηρίων/σεμιναρίων για χρήση CMS πλατφορμών (π.χ. Shopify, WooCommerce) και εργαλείων ψηφιακού μάρκετινγκ.

4. Θεσμική και χρηματοδοτική ενίσχυση συνεργατικών σχημάτων (ομάδες παραγωγών, συνεταιρισμοί):

Η ενίσχυση των συνεργατικών σχημάτων στον πρωτογενή τομέα, με κυριότερες μορφές τις Ομάδες Παραγωγών (ΟΠ) και τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς (ΑΣ), συνιστά κρίσιμη προϋπόθεση για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, τη βελτίωση της προστιθέμενης αξίας των αγροτικών προϊόντων και τη διασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας των μικρών και μεσαίων εκμεταλλεύσεων.

Η θεσμική και χρηματοδοτική υποστήριξη των συνεργατικών δομών συμβάλλει στη συγκέντρωση της προσφοράς, την ορθολογική αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων, καθώς και στην ενδυνάμωση της θέσης των παραγωγών στην αλυσίδα αξίας του αγροδιατροφικού τομέα. Η θεσμική κατοχύρωση και αναγνώριση των συνεργατικών σχημάτων ως ισότιμων και αξιόπιστων εταίρων στον αγροδιατροφικό σχεδιασμό ενισχύει τη διαπραγματευτική τους ισχύ απέναντι στους ενδιάμεσους και τελικούς αγοραστές, ενώ δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την άμεση πρόσβασή τους σε χρηματοδοτικά εργαλεία. Παράλληλα, η στοχευμένη χρηματοδοτική ενίσχυση, μέσω επιδοτήσεων, επενδυτικών κινήτρων και προγραμμάτων τεχνολογικής αναβάθμισης, ενδυναμώνει τη λειτουργική επάρκεια, την καινοτομική ικανότητα και την εξωστρεφή προσαρμοστικότητα των συνεργατικών φορέων. Για τον σκοπό αυτό προτείνονται οι παρακάτω δράσεις:

- Καθιέρωση κινήτρων για την ένταξη παραγωγών σε συνεργατικά σχήματα (π.χ. φορολογικά, ασφαλιστικά, προτεραιότητα σε επιδοτήσεις).

- Ενίσχυση των επενδύσεων σε συλλογικές υποδομές, τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, αποθήκευση και μεταποίηση.
- Δημιουργία μηχανισμών τεχνικής υποστήριξης και κατάρτισης για τη βελτίωση της διοικητικής ικανότητας και της επιχειρησιακής λειτουργίας των συνεργατικών σχημάτων.
- Δίκτυα συνεργασίας με ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα για τη μεταφορά τεχνογνωσίας και την ενσωμάτωση καινοτομίας.
- Αναθεώρηση και εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας των ΟΠ και ΑΣ, με στόχο την απλοποίηση των διαδικασιών σύστασης, ελέγχου και λειτουργίας τους¹.

2.3. Μέτρα για τον ψηφιακό και τεχνολογικό εκσυγχρονισμό

Η μετάβαση προς έναν καινοτόμο και πράσινο αγροδιατροφικό τομέα απαιτεί την εκπαίδευση των αγροτών στη χρήση τεχνολογιών ευφυούς γεωργίας (όπως drones, αισθητήρες εδάφους και συστήματα παρακολούθησης καλλιεργειών) και τη δημιουργία ψηφιακών κόμβων μάθησης και υποστήριξης στην Περιφέρεια με στόχο την εξοικείωση με τις αγορές, τη ιχνηλασιμότητα και την επιχειρηματικότητα. Παράλληλα η συστηματική αξιοποίηση των δυνατοτήτων του #DigiAgriFood και συναφών κόμβων ψηφιακής καινοτομίας για τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας θεωρείται απαραίτητη για τη μετάβαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό.

1. Εκσυγχρονισμός και τεχνολογικός μετασχηματισμός του αγροδιατροφικού τομέα:

Η περιορισμένη υιοθέτηση τεχνολογιών αιχμής καθιστά τη γεωργική παραγωγή λιγότερο αποδοτική. Η υιοθέτηση τεχνολογιών, όπως η γεωργία ακριβείας, τα συστήματα αισθητήρων, τα drones, η ρομποτική συγκομιδή και οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης (AI), αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη βελτίωση της παραγωγικότητας, τη μείωση της σπατάλης πόρων και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ενός περιφερειακού σχεδιασμού ψηφιακής γεωργίας που θα προσφέρει τεχνική υποστήριξη, χρηματοδότηση εξοπλισμού, καθοδήγηση στη σωστή χρήση τεχνολογιών και διαρκή παρακολούθηση των επιδόσεων. Οι πολιτικές θα πρέπει να περιλαμβάνουν και την επανεξέταση του ρυθμιστικού πλαισίου για τη χρήση των drones, με σκοπό τη διασφάλιση ασφαλών και ενιαίων όρων λειτουργίας.

Ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω δράσεις:

- Ανάπτυξη ενός περιφερειακού σχεδίου για την υιοθέτηση πρακτικών γεωργίας ακριβείας και εφαρμογών Τεχνητής Νοημοσύνης (AI).
- Πιλοτική δράση smart farming σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα.
- Ενίσχυση υπάρχοντων αγρο-τεχνολογικών κόμβων καινοτομίας σε συνεργασία με ερευνητικά κέντρα.

¹ Η συγκεκριμένη πρόταση ασφαλώς δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες της Περιφερειακής Αρχής, ωστόσο κρίνεται απαραίτητη συνθήκη για την ενίσχυση των συλλογικών δράσεων.

- Επιδοτούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα εξ αποστάσεως για νέες τεχνολογίες (π.χ. γεωργίας ακριβείας χρήση GPS, αισθητήρων, drones).
- Δράσεις συμβουλευτικής για τεχνολογική αναβάθμιση μικρών εκμεταλλεύσεων.
- Χρηματοδότηση για τεχνολογικό εξοπλισμό και συλλογικές επενδύσεις.

2.4. Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση: ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού

1. Αναβάθμιση επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης:

Η γήρανση του πληθυσμού και η χαμηλή κατάρτιση των παραγωγών περιορίζουν τη δυνατότητα καινοτομίας και εξέλιξης. Η μετάβαση σε νέα πρότυπα παραγωγής απαιτεί την ανάπτυξη ενός περιφερειακού συστήματος διαρκούς επιμόρφωσης και κατάρτισης. Οι γεωργοί της ΠΑΜΘ χρειάζονται πρόσβαση σε σύγχρονες γνώσεις και πρακτικές, όχι μόνο σε τεχνολογικά θέματα αλλά και στη διαχείριση των εισροών, την ιχνηλασιμότητα και το ψηφιακό εμπόριο. Ο σχεδιασμός πιστοποιημένων προγραμμάτων εκπαίδευσης σε συνεργασία με τα τοπικά πανεπιστημιακά ιδρύματα που θα συνδυάζουν θεωρητική γνώση και πρακτική εφαρμογή αναμένεται να συμβάλλει θετικά στην εκπαίδευση των αγροτών, όπως και η ίδρυση εκπαιδευτικών προγραμμάτων επιμόρφωσης μέσω e-learning πλατφορμών, κατάλληλες και για αγρότες μεγαλύτερης ηλικίας ή απομακρυσμένων περιοχών. Η κατάρτιση θα πρέπει να συνδέεται με πρακτικά οφέλη, όπως πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία και πιστοποιήσεις δεξιοτήτων, ενώ τα προγράμματα ψηφιακής κατάρτισης και δια βίου μάθησης για παραγωγούς θα πρέπει να είναι στοχευμένα σε δράσεις επιχειρηματικότητας, ανάπτυξης νέων προϊόντων, κοστολόγησης, μάρκετινγκ και χρήσης νέων τεχνολογιών. Για την αναβάθμιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της κατάρτισης των αγροτών της ΠΑΜΘ προτείνονται τα εξής:

- Δημιουργία συστηματικού πλαισίου αγροτικής κατάρτισης σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και τον ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ.
- Εξειδικευμένα προγράμματα e-learning και mentoring για νέους και υφιστάμενους αγρότες.
- Σύνδεση γνώσης–καινοτομίας με γεωργικές συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- Διοργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης σε μάρκετινγκ, logistics, διαχείριση αποθεμάτων, branding και χρήση ψηφιακών εργαλείων.
- Υλοποίηση εκτεταμένων προγραμμάτων κατάρτισης για πράσινες πρακτικές, διαχείριση εφοδίων, χρήση τεχνολογιών και βιώσιμες στρατηγικές λίπανσης/άρδευσης.
- Υποστήριξη mentoring μεταξύ έμπειρων και νεοεισερχόμενων αγροτών για μετάδοση πρακτικών και τεχνογνωσίας.
- Ανάπτυξη εγχειριδίων και online εργαλείων για την αυτοκαθοδηγούμενη εκπαίδευση σε πρακτικά ζητήματα διαχείρισης και εμπορίας. Δημιουργία ανοιχτής ψηφιακής

βιβλιοθήκης γνώσης με παραδείγματα, οδηγίες και διαδραστικά εργαλεία για παραγωγούς και γεωτεχνικούς.

- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών συνεργασιών με πανεπιστήμια και τεχνολογικά ιδρύματα, για πιλοτικά έργα και μεταφορά τεχνογνωσίας.

3. Προτάσεις μέτρων και στόχων πολιτικής για τη διασύνδεση της παραγωγής με τη βιομηχανία

3.1. Ενίσχυση της συμβολαιακής γεωργίας

Η συμβολαιακή γεωργία συνιστά έναν διαρθρωτικό μηχανισμό εξισορρόπησης των ασυμμετριών μεταξύ παραγωγών και μεταποιητών/αγοραστών, εξασφαλίζοντας προβλεψιμότητα στις ροές αγροτικών προϊόντων, σταθερότητα τιμών και ενίσχυση της διαπραγματευτικής δύναμης των παραγωγών. Ταυτόχρονα συμβάλλει στη μετάβαση σε ένα πιο ανταγωνιστικό αγροδιατροφικό μοντέλο, το οποίο ενσωματώνει τις αρχές της βιωσιμότητας, της ψηφιοποίησης και της ανθεκτικότητας.

Η ένταξη της συμβολαιακής γεωργίας, ως στρατηγικός άξονας πολιτικής εντός των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) και των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ, παρέχει τη βάση για την υλοποίηση ενός συνεκτικού πλαισίου παρεμβάσεων, μέσω του οποίου διαμορφώνονται μηχανισμοί υποστήριξης τόσο από πλευράς ζήτησης (επιχειρήσεις, αγορές), όσο και από πλευράς προσφοράς (παραγωγοί, συνεταιρισμοί, συλλογικά σχήματα). Η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων και επιχορηγήσεων και η διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδοτικά εργαλεία για επιχειρήσεις που εφαρμόζουν περιβαλλοντικά υπεύθυνα και κοινωνικά αποδοτικά μοντέλα συμβολαιακής γεωργίας διαμορφώνει ένα ευνοϊκό περιβάλλον επενδυτικότητας με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την αγροτική οικονομία.

Παράλληλα, η ανάπτυξη στοχευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων (risk-sharing mechanisms, εγγυητικά κεφάλαια, μικροχρηματοδότηση) και η παροχή τεχνικής υποστήριξης (mentoring, capacity building) προς μικρού και μεσαίου μεγέθους γεωργικές εκμεταλλεύσεις ενισχύουν την ενσωμάτωσή τους σε ολοκληρωμένες αλυσίδες αξίας, μειώνοντας τα εμπόδια εισόδου και ενισχύοντας τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των συμβολαίων. Η διασύνδεση των δράσεων αυτών με πολυεπίπεδα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, επιτρέπει την επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της γεωργίας, την εκσυγχρονισμένη διαχείριση των εισροών και τη βελτίωση των αγροτικών υποδομών.

Για την ενίσχυση της συμβολαιακής γεωργίας προτείνονται οι παρακάτω δράσεις:

- Θεσμική κατοχύρωση της συμβολαιακής γεωργίας μέσω ένταξής της στα στρατηγικά σχέδια ΠΑΑ και ΕΣΠΑ ως εθνική προτεραιότητα.
- Παροχή χρηματοδοτικών και φορολογικών κινήτρων σε επιχειρήσεις που επενδύουν σε μοντέλα συμβολαιακής γεωργίας.
- Χρηματοδοτικά εργαλεία και mentoring για τους παραγωγούς, ώστε να υποστηριχθούν κατά τη διάρκεια των συμβολαίων με τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία, με ιδιαίτερη έμφαση σε μικρού και μεσαίου μεγέθους εκμεταλλεύσεις.
- Σύνδεση με ταμεία όπως το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, για υποστήριξη βιώσιμων καλλιεργειών, ψηφιακού μετασχηματισμού και αναβάθμισης αγροτικών υποδομών.

- Δημιουργία κινήτρων για επιχειρήσεις που επενδύουν σε βιώσιμα συμβολιακά συστήματα (φορολογικές απαλλαγές, επιδοτήσεις και πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία από ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα). Τα κίνητρα θα πρέπει να συνδέονται με την υιοθέτηση πρακτικών περιβαλλοντικής υπευθυνότητας, την τεκμηρίωση κοινωνικών αποδόσεων και τη δέσμευση για μακροχρόνια συνεργασία με τοπικούς παραγωγούς.

3.2. Υποστήριξη μεταποιητικών μονάδων τοπικής εμβέλειας

Η ενίσχυση της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και τροφίμων αποτελεί κρίσιμο πυλώνα για την ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης και την ενδυνάμωση της αγροδιατροφικής αλυσίδας της ΠΑΜΘ. Στο πλαίσιο αυτό, προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στην υποστήριξη μικρής και μεσαίας κλίμακας μεταποιητικών μονάδων και της ανάπτυξης επενδυτικών εργαλείων που αξιοποιούν τις διαθέσιμες τοπικές πρώτες ύλες και προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιφερειακών οικοσυστημάτων. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση θα πρέπει να διευκολύνεται μέσα από δράσεις που περιλαμβάνουν ενίσχυση κεφαλαίων κίνησης, εκσυγχρονισμό τεχνολογικού εξοπλισμού και αναβάθμιση της παραγωγικής ικανότητας, προκειμένου να ενισχυθεί η λειτουργική βιωσιμότητα και η ανταγωνιστικότητα των μονάδων αυτών.

Η ανάπτυξη ψηφιακών πλατφορμών διαχείρισης συμβολιακών σχέσεων, ιχνηλασιμότητας και συμμόρφωσης προς κανονιστικά πρότυπα, καθώς και η λειτουργία μιας περιφερειακής βάσης δεδομένων που θα υποστηρίζει την αναγνώριση συνεργειών βάσει τύπου παραγωγής, γεωγραφικής εντοπιότητας, κ.ά., θα λειτουργούσε ως εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού και διασύνδεσης των κρίσιμων κρίκων της παραγωγικής αλυσίδας. Πιο αναλυτικά, προτείνονται οι παρακάτω δράσεις:

- Κατάρτιση εξειδικευμένων επενδυτικών εργαλείων για την ενίσχυση μικρής και μεσαίας κλίμακας μεταποιητικών μονάδων που βασίζονται σε τοπικές πρώτες ύλες.
- Διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση μέσα από στοχευμένες δράσεις χρηματοδότησης κεφαλαίων κίνησης, αναβάθμισης εξοπλισμού και τεχνολογικής αναβάθμισης.
- Δημιουργία αγροτικών logistics hubs, τα οποία θα λειτουργούν ως διασυνδεδετικοί κόμβοι μεταξύ πρωτογενούς παραγωγής και μεταποιητικών μονάδων, παρέχοντας υπηρεσίες συγκέντρωσης, αποθήκευσης και διανομής, με στόχο τη διασφάλιση της εφοδιαστικής συνέχειας.
- Δημιουργία πλατφορμών για τη διαχείριση συμβολαίων, την παρακολούθηση και τη διασφάλιση της ιχνηλασιμότητας των προϊόντων σε όλα τα στάδια της εφοδιαστικής αλυσίδας και τη συμμόρφωση με τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά και τα διεθνή πρότυπα ποιότητας και ασφάλειας των τροφίμων.
- Ανάπτυξη βάσης δεδομένων, η οποία θα καταγράφει και θα ταξινομεί πληροφορίες σχετικά με το είδος παραγωγής, τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των παραγωγικών

μονάδων και τις ανάγκες της αγοράς, στοχεύοντας στον σχεδιασμό συνεργειών και την «αντιστοίχιση» παραγωγών και μεταποιητικών επιχειρήσεων

3.3. Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στον αγροδιατροφικό τομέα

Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στον αγροδιατροφικό τομέα αποτελεί βασική συνιστώσα για την αποτελεσματική και βιώσιμη διασύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με τον μεταποιητικό κλάδο. Η επιχειρηματικότητα, όταν υποστηρίζεται από πρωτοβουλίες καινοτομίας, μετασχηματίζει τον πρωτογενή τομέα από παραγωγό-προμηθευτή μη διαφοροποιημένων πρώτων υλών σε έναν δυναμικό φορέα που προσφέρει προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, προσαρμοσμένα στις ανάγκες της αγοράς και τις καταναλωτικές/αγοραστικές τάσεις.

Η καινοτομία λειτουργεί ως «γέφυρα» μεταξύ παραγωγών και μεταποιητών, καθώς τεχνολογίες και πρακτικές της γεωργίας ακριβείας και της ψηφιακής ιχνηλασιμότητας, και καινοτόμες μέθοδοι επεξεργασίας και συντήρησης δημιουργούν ένα πλαίσιο, στο οποίο η ποιότητα, και η διαφοροποίηση των πρώτων υλών ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της μεταποίησης. Η ανάπτυξη νέων, καινοτόμων προϊόντων προϋποθέτει διαρκή αλληλεπίδραση και ανταλλαγή τεχνογνωσίας, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ παραγωγών και μεταποιητών για τη δημιουργία κάθετων αλυσίδων αξίας.

Επιπρόσθετα, η επιχειρηματική ενδυνάμωση των παραγωγών τους επιτρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της τελικής αξίας, μέσω συνεταιριστικών σχημάτων, clusters και συμβολαϊακής γεωργίας. Η μεταποιητική βιομηχανία, αξιοποιώντας αυτά τα σχήματα, αποκτά πρόσβαση σε σταθερές ποσότητες πιστοποιημένων και διαφοροποιημένων πρώτων υλών, γεγονός που μειώνει το ρίσκο, βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα και ενισχύει την εξαγωγική δραστηριότητα.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ενεργοποίηση του νεανικού δυναμικού στον αγροδιατροφικό τομέα, καθώς συνιστά στρατηγική προτεραιότητα για την ανάπτυξη του πρωτογενή και του μεταποιητικού κλάδου της ΠΑΜΘ, επιταχύνοντας συγχρόνως τη μετάβαση σε ένα πιο καινοτόμο, πράσινο και κυκλικό παραγωγικό μοντέλο. Έτσι, κρίνεται ότι η θεσμοθέτηση ειδικών προγραμμάτων νεανικής αγροτικής επιχειρηματικότητας, τα οποία συνδυάζουν στοχευμένα χρηματοδοτικά εργαλεία με μέτρα ενίσχυσης της επιχειρηματικής ωρίμανσης, δημιουργεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την προσέλκυση νέων στην πρωτογενή παραγωγή και τη μεταποίηση.

Παράλληλα, η υποστήριξη νεοφυών επιχειρήσεων (startups) στον αγροδιατροφικό κλάδο μπορεί να ενισχυθεί μέσω δομών υποστήριξης, όπως incubators, accelerators κ.ά, σε συνεργασία με πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα της Περιφέρειας. Οι δομές αυτές προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες mentoring, τεχνικής καθοδήγησης και επιχειρηματικής δικτύωσης, αυξάνοντας τις δυνατότητες των νέων επιχειρηματιών να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν καινοτόμα επιχειρηματικά σχήματα.

Για την ενθάρρυνση της αγροτικής επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα της νεανικής, στον αγροδιατροφικό τομέα προτείνονται τα παρακάτω μέτρα:

- Ανάπτυξη εξειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης σε θέματα μάρκετινγκ αγροδιατροφικών προϊόντων, διοίκησης αγροδιατροφικών επιχειρήσεων, επιχειρηματικής στρατηγικής, διαχείρισης ποιότητας και διεθνών πιστοποιήσεων.
- Mentoring από στελέχη του μεταποιητικού κλάδου και του εξαγωγικού εμπορίου.
- Στήριξη νεανικής επιχειρηματικότητας και startups μέσω incubators, προγραμμάτων επιτάχυνσης και mentoring σε συνεργασία με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα.
- Φορολογικά κίνητρα για νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες στον αγροδιατροφικό τομέα, με έμφαση στην καινοτομία, την κυκλική οικονομία και τις πράσινες τεχνολογίες.
- Ενίσχυση της πρόσβασης σε χρηματοδοτικά εργαλεία, εθνικά και ευρωπαϊκά, με λιγότερη γραφειοκρατία και σαφές πλαίσιο κινήτρων για νέες επιχειρήσεις.

3.4. Δημιουργία αγροδιατροφικών clusters και ανάπτυξη υποδομών εφοδιαστικής αλυσίδας

Κεντρικός άξονας της στρατηγικής ανάπτυξης αγροδιατροφικών clusters και της ενδυνάμωσης των σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων στην αγροδιατροφική αλυσίδα εμπορίας είναι η προώθηση συμμαχιών μεταξύ παραγωγών, μεταποιητικών επιχειρήσεων, και παρόχων τουριστικών και εφοδιαστικών υπηρεσιών, με σκοπό τη δημιουργία ισχυρών οικοσυστημάτων καινοτομίας και την επίτευξη συνεργειών.

Η ίδρυση τοπικών αγροδιατροφικών clusters, τα οποία θα λειτουργούν ως κόμβοι συντονισμένης δράσης και τεχνογνωσίας, στοχεύει στην οριζόντια και κάθετη διασύνδεση κρίσιμων κρίκων της αλυσίδας αξίας: από την πρωτογενή παραγωγή και τη μεταποίηση έως τις εμπορικές και τις τουριστικές δραστηριότητες. Τα εν λόγω clusters θα επιτρέψουν τη συγκέντρωση πόρων, την αξιοποίηση συνεργατικών μοντέλων και την ταχύτερη προσαρμογή στις απαιτήσεις της αγοράς.

Παράλληλα, καθοριστικής σημασίας είναι η επένδυση σε υποδομές εφοδιαστικής αλυσίδας, όπως αποθηκευτικοί χώροι και κέντρα διανομής, με στόχο τη μείωση του κόστους μεταφοράς, τη διασφάλιση της διαθεσιμότητας τοπικών προϊόντων και την ενίσχυση της ανταπόκρισης στη ζήτηση, ιδίως στον τουριστικό τομέα. Η εφαρμογή προηγμένων ψηφιακών λύσεων για την ιχνηλασιμότητα -συμπεριλαμβανομένων τεχνολογιών blockchain και περιφερειακών ψηφιακών πλατφορμών παρακολούθησης της αγροδιατροφικής ροής- ενισχύει τη διαφάνεια, την ασφάλεια και τη συμμόρφωση των προϊόντων με πρότυπα ποιότητας. Τέλος, είναι σημαντική και η ανάπτυξη ενοποιημένων ψηφιακών υποδομών διαχείρισης συμβολαίων και εμπορικής συμμόρφωσης, σε συνδυασμό με βάσεις δεδομένων που καταγράφουν τις παραγωγικές δυνατότητες (είδος προϊόντος, γεωγραφική εντοπιότητα, εποχικότητα).

Οι θετικές συνέπειες αυτής της πολυεπίπεδης προσέγγισης είναι πολλαπλές, όπως π.χ. η ενίσχυση της τοπικής παραγωγής μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης σε αγορές και της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων, η δημιουργία θέσεων εργασίας σε όλα τα στάδια της αλυσίδας, η αύξηση του αγροτικού εισοδήματος, η τόνωση της καινοτομίας στον πρωτογενή

τομέα μέσω της αμεσότερης διάχυσης πληροφοριών και εμπειριών κατά μήκος της αλυσίδας και των συνεργατικών σχημάτων, καθώς και η ανάσχεση της πληθυσμιακής συρρίκνωσης της υπαίθρου, λόγω ενίσχυσης της τοπικής επιχειρηματικότητας και διατήρησης της παραγωγικής δραστηριότητας.

Για τη δημιουργία αγροδιατροφικών clusters και την ανάπτυξη υποδομών στην εφοδιαστική αλυσίδα προτείνονται τα παρακάτω:

- Προώθηση περιφερειακών συμμαχιών/συνεργασιών μεταξύ παραγωγών, μεταποιητών και παρόχων υπηρεσιών (π.χ. logistics, τουρισμός) για την ενίσχυση της δικτύωσης, την αξιοποίηση οικονομικών κλίμακας και τη δημιουργία βιώσιμων συνεργειών που αυξάνουν την ανταγωνιστικότητα του αγροδιατροφικού κλάδου της Περιφέρειας. Ίδρυση τοπικών clusters που θα περιλαμβάνουν παραγωγούς, μεταποιητές, επιχειρήσεις του τουρισμού και της εστίασης, καθώς και παρόχους logistics. Τα clusters θα λειτουργούν ως κόμβοι καινοτομίας και επιχειρηματικής συνέργειας, προάγοντας την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και τη συντονισμένη δράση για την επίλυση προβλημάτων και την εφαρμογή καινοτόμων πρακτικών.
- Ανάπτυξη περιφερειακών συνεργειών με στόχο τη συντονισμένη προβολή και διάθεση των τοπικών προϊόντων, τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στον τουριστικό τομέα, μέσω ενιαίου branding, ολοκληρωμένων καναλιών διανομής, και κοινών προωθητικών ενεργειών που ενισχύουν τη διεθνή αναγνωρισιμότητα και την εμπορική διείσδυση.
- Επενδύσεις στην εφοδιαστική αλυσίδα (logistics), όπως αποθηκευτικοί συνεταιριστικοί χώροι και κέντρα διανομής, ώστε να μειωθεί το κόστος παραγωγής και μεταφοράς και να βελτιωθεί η διαθεσιμότητα και η ανταγωνιστικότητα των τοπικών προϊόντων.
- Στήριξη της εφοδιαστικής αλυσίδας και της ιχνηλασιμότητας. Η διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας και η ενίσχυση ψηφιακών συστημάτων ιχνηλασιμότητας είναι κρίσιμες για τη διασφάλιση ποιότητας, ασφάλειας και διαφάνειας των προϊόντων σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας, καθώς και για την πρόσβαση σε αγορές υψηλών απαιτήσεων. Προς αυτήν την κατεύθυνση, δράσεις όπως η ενίσχυση των συστημάτων ψηφιακής ιχνηλασιμότητας, η εφαρμογή τεχνολογιών blockchain και η δημιουργία περιφερειακής πλατφόρμας καταγραφής, ελέγχου και παρακολούθησης της αγροδιατροφικής αλυσίδας θα μπορούσαν να δράσουν θετικά.
- Ανάπτυξη ενιαίων ψηφιακών πλατφορμών διαχείρισης συμβολαίων και συμμόρφωσης, ώστε να υποστηριχθεί η αξιοπιστία των εμπορικών συναλλαγών και η πιστοποίηση των προϊόντων.
- Δημιουργία βάσεων δεδομένων για καταγραφή και σύνδεση των επιχειρηματικών αναγκών με τα χαρακτηριστικά της τοπικής παραγωγής (είδος, γεωγραφικά χαρακτηριστικά, εποχικότητα).

3.5. Διασύνδεση της αγροδιατροφής με τον τουρισμό και τον πολιτισμό

Η σύνδεση του τουριστικού προϊόντος με την τοπική παραγωγή αποτελεί στρατηγική επιλογή για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ΠΑΜΘ. Η ενσωμάτωση των τοπικών προϊόντων (αγροτικών, κτηνοτροφικών και μεταποιημένων) στο τουριστικό κύκλωμα, δημιουργεί νέες αγορές για τους παραγωγούς, αυξάνει την προστιθέμενη αξία των προϊόντων και συμβάλλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Παράλληλα, διαφοροποιεί το τουριστικό προϊόν της περιοχής, προσδίδοντάς του αυθεντικότητα, ποιότητα και πολιτιστική ταυτότητα, στοιχεία που αποτελούν ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε διεθνές επίπεδο.

Παράλληλα, η διασύνδεση του αγροδιατροφικού τομέα με τον τουρισμό και τον πολιτισμό επηρεάζει άμεσα τη δυνατότητα της πρωτογενούς παραγωγής να «ενσωματωθεί» αποτελεσματικά στον μεταποιητικό κλάδο. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των τομέων αυτών οδηγεί σε πολλαπλά οφέλη, όπως η διαφοροποίηση και η αύξηση της ζήτησης για τοπικά προϊόντα και η ενίσχυση της εμπορικής ταυτότητας και της αξίας του εμπορικού σήματος. Επιπλέον επιτυγχάνεται η αξιοποίηση της εποχικότητας για τη σταθεροποίηση των εισοδημάτων τόσο των παραγωγών όσο και των μεταποιητών, και τη διαμόρφωση μόνιμων, σταθερών καναλιών προμήθειας προς τον τομέα της εστίασης, των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, των πολιτιστικών φορέων και των εταιρειών διοργάνωσης εκδηλώσεων.

Η αξιοποίηση της τοπικής γαστρονομίας και των παραδοσιακών προϊόντων, μέσα από οργανωμένες δράσεις γαστρονομικού και πολιτιστικού τουρισμού, ενισχύει τη συνολική εικόνα της ΠΑΜΘ ως προορισμού αυθεντικής εμπειρίας και ποιότητας ζωής. Μέσα από φεστιβάλ γεύσεων, τοπικές γιορτές, επισκέψιμες μονάδες παραγωγής, διαδρομές κρασιού, ελαιολάδου και αρωματικών φυτών, δημιουργείται ένα πλέγμα εμπειριών που προσελκύει τουρίστες με υψηλότερη κατά κεφαλή δαπάνη και ισχυρό ενδιαφέρον για βιωματικό τουρισμό. Σχετικά, προτείνονται:

- Διερεύνηση δυνατότητας ανάπτυξης σήμανσης (π.χ. τύπου "Taste of the Region") για επιχειρήσεις εστίασης και καταλύματα που χρησιμοποιούν τοπικά προϊόντα.
- Σχεδιασμός και προώθηση μιας ενιαίας ταυτότητας (brand) που να συνδέει τα τοπικά προϊόντα με τον τουρισμό, με πιστοποίηση αυθεντικότητας, προέλευσης και ποιότητας.
- Επιχορηγήσεις για δαπάνες συσκευασίας και σήμανσης προϊόντων που προβάλλουν πολιτιστική ταυτότητα.
- Χρηματοδότηση επενδύσεων μεταποίησης που συνδέονται με τουριστικές δράσεις (π.χ. τυποποίηση προϊόντων που θα χρησιμοποιηθούν σε τουριστικά πακέτα).
- Ψηφιακές πλατφόρμες σύνδεσης προσφοράς-ζήτησης τοπικών προϊόντων στον τουριστικό τομέα.
- Σχεδιασμός και δημιουργία φυσικών χώρων σε τουριστικές ζώνες της ΠΑΜΘ, οι οποίοι θα λειτουργούν ως «σημεία δοκιμών» τοπικών προϊόντων και θα

συγκεντρώνουν παραγωγούς και μεταποιητές που θα παρουσιάζουν τα τοπικά αγαθά, ενώ θα αλληλεπιδρούν συγχρόνως με τους επισκέπτες-καταναλωτές,

- Σχεδιασμός και πραγματοποίηση εκπαιδευτικών εργαστηρίων (ιδιαίτερα σε περιόδους τουριστικής αιχμής), όπου οι επισκέπτες θα γνωρίζουν τα τοπικά προϊόντα μέσα από παρουσιάσεις και συζητήσεις με παραγωγούς και μεταποιητές.
- Διαμόρφωση ειδικών χώρων μέσα σε μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις όπου θα προβάλλονται και θα πωλούνται τοπικά αγροδιατροφικά προϊόντα κατόπιν σύμβασης συνεργασίας με ομάδα (cluster) παραγωγών και μεταποιητών της ΠΑΜΘ.
- Σύνδεση με περιφερειακά logistics hubs ώστε να εξασφαλίζεται επάρκεια προϊόντων.
- Παροχή κινήτρων για επενδύσεις σε τουριστικές επιχειρήσεις που ενσωματώνουν τοπικά προϊόντα στις υπηρεσίες τους.
- Ενίσχυση μικρών επιχειρήσεων αγροτουρισμού και γαστρονομικού τουρισμού μέσω ΕΣΠΑ και άλλων αναπτυξιακών εργαλείων.
- Σχεδιασμός B2B εκδηλώσεων για ξενοδόχους και διεθνείς αγοραστές/μεταπωλητές, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου.
- Καθιέρωση ετήσιων φεστιβάλ γαστρονομίας και τοπικών προϊόντων σε κάθε περιφερειακή ενότητα και δημιουργία "διαδρομών γεύσης" που θα ενώνουν παραγωγούς, ιστορικά μνημεία και πολιτιστικές δράσεις.
- Συλλογή στοιχείων από ξενοδοχεία και επιχειρήσεις εστίασης για προβλέψεις ζήτησης ανά περίοδο, ώστε η πρωτογενής παραγωγή και η μεταποίηση να προγραμματίζουν αντίστοιχα την παραγωγή και την τυποποίηση των προϊόντων τους.

3.6. Προώθηση της κυκλικής οικονομίας

Η κυκλική οικονομία αποτελεί βασικό εργαλείο για τη μετάβαση προς ένα βιώσιμο παραγωγικό και καταναλωτικό μοντέλο, και ο αγροτικός τομέας μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο σε αυτή την πορεία. Παρά τη σημασία της, η κυκλική οικονομία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί πλήρως και συστηματικά στις γεωργικές πρακτικές, καθώς η μετάβαση αυτή απαιτεί μεταξύ άλλων και αλλαγές στις υποδομές και τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται.

Η αξιοποίηση γεωργικών παραπροϊόντων και αποβλήτων, όπως τα φυτικά υπολείμματα, τα υπολείμματα κτηνοτροφικών μονάδων, τα υγρά απόβλητα και τα προϊόντα που δεν πληρούν τα εμπορικά πρότυπα, μπορεί να αποτελέσει πυλώνα μιας κυκλικής προσέγγισης. Μέσω τεχνολογιών κομποστοποίησης, βιομετατροπής, παραγωγής βιοαερίου ή επαναχρησιμοποίησης σε άλλες παραγωγικές διαδικασίες, τα κατάλοιπα αυτά μπορούν να μετατραπούν σε χρήσιμα προϊόντα, όπως εδαφοβελτιωτικά, ζωοτροφές ή ανανεώσιμη ενέργεια.

Η ενσωμάτωση τέτοιων πρακτικών όχι μόνο συμβάλλει στη μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης (όπως οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και η ρύπανση υδάτων), αλλά

ενισχύει την οικονομική ανθεκτικότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, μειώνοντας το κόστος παραγωγής και δημιουργώντας νέες πηγές εισοδήματος. Παράλληλα, ενδυναμώνει την τοπική αγροτική οικονομία μέσω της ανάπτυξης καινοτόμων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της ενίσχυσης της αυτάρκειας σε πόρους, ενώ προσφέρει ένα ισχυρό θεσμικό και επιχειρησιακό υπόβαθρο για την ενίσχυση των διασυνδέσεων μεταξύ της πρωτογενούς αγροτικής παραγωγής και της μεταποιητικής βιομηχανίας τροφίμων. Η εφαρμογή κυκλικών πρακτικών ενθαρρύνει τη δημιουργία κλειστών αλυσίδων εφοδιασμού, όπου τα παραπροϊόντα και τα υπολείμματα της μιας παραγωγικής δραστηριότητας μετατρέπονται σε πρώτες ύλες για μια άλλη, μειώνοντας έτσι την εξάρτηση από εξωτερικές εισροές και αυξάνοντας την προστιθέμενη αξία εντός της ΠΑΜΘ. Στα πλαίσια αυτά, προτείνονται τα εξής:

- Ανάπτυξη τοπικών ή περιφερειακών σχεδίων δράσης που ενσωματώνουν πρακτικές κυκλικής οικονομίας σε όλη την αγροτική αλυσίδα.
- Δημιουργία κόμβων κυκλικής οικονομίας-αγροδιατροφής, όπου θα συλλέγονται, θα επεξεργάζονται και θα διατίθενται τα αγροτικά παραπροϊόντα προς τις μεταποιητικές επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση δράσεων, όπως η κομποστοποίηση, η χρήση γεωργικών υπολειμμάτων για παραγωγή βιοαερίου ή βιοπροϊόντων, και η ανάπτυξη μικρής κλίμακας μονάδων μεταποίησης.
- Παροχή φοροαπαλλαγών ή επιχορηγήσεων για επενδύσεις σε εξοπλισμό ή υποδομές που σχετίζονται με την κυκλική οικονομία.
- Δημιουργία ειδικών χρηματοδοτικών εργαλείων για πράσινες αγροτικές επιχειρήσεις.
- Υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης με έμφαση σε βέλτιστες πρακτικές διαχείρισης αποβλήτων και τεχνολογίες ανακύκλωσης.
- Ανάπτυξη εργαλείων και οδηγιών για την ενσωμάτωση κυκλικών πρακτικών στις καθημερινές εργασίες των παραγωγών.
- Ανάπτυξη ψηφιακών πλατφορμών που θα συνδέουν σε πραγματικό χρόνο παραγωγούς και μεταποιητές για τη διάθεση και ζήτηση υποπροϊόντων.
- Θεσμοθέτηση πιστοποιήσεων κυκλικής παραγωγής που θα ενισχύουν την εμπορική αξία και την αναγνωρισιμότητα των τοπικών προϊόντων.
- Ενίσχυση ερευνητικών συνεργασιών μεταξύ πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και επιχειρήσεων για την ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών των αγροτικών παραπροϊόντων.

3.7. Αξιοποίηση συστημάτων έρευνας αγοράς και μελετών της καταναλωτικής/αγοραστικής συμπεριφοράς

Ο ρόλος του μάρκετινγκ στον αγροδιατροφικό τομέα είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς δεν περιορίζεται σε πρακτικές προβολής ή πώλησης, αλλά συνιστά ένα πολυδιάστατο σύστημα στρατηγικού σχεδιασμού και ολοκλήρωσης της αλυσίδας αξίας. Μέσω του μάρκετινγκ, δημιουργείται ένας μονοπάτι συνεχούς επικοινωνίας και προσαρμογής μεταξύ πρωτογενούς παραγωγής και μεταποιητικής βιομηχανίας, το οποίο συνδέει την αγροτική παραγωγή με τις απαιτήσεις της αγοράς, τα τεχνολογικά πρότυπα και τις στρατηγικές ανάπτυξης των προϊόντων.

Η αξιοποίηση συστημάτων έρευνας αγοράς και μελετών της καταναλωτικής/αγοραστικής συμπεριφοράς επιτρέπει την αποκωδικοποίηση και την κατανόηση των καταναλωτικών/αγοραστικών τάσεων, των προτιμήσεων, των στάσεων και των πεποιθήσεων των αγοραστών/πελατών. Η γνώση αυτή καθοδηγεί σε συγκεκριμένες προδιαγραφές τον πρωτογενή τομέα (ποικιλίες, μέθοδοι καλλιέργειας, πρότυπα ποιότητας), διευκολύνοντας την ευθυγράμμιση της παραγωγής με τις ανάγκες και τις τεχνολογικές απαιτήσεις της μεταποίησης. Επίσης, η επένδυση στη δημιουργία και την προβολή εμπορικών σημάτων που αναδεικνύουν την τοπική προέλευση και τη γαστρονομική κληρονομιά δημιουργεί προστιθέμενη αξία και διαφοροποιεί τα προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο η μεταποιητική βιομηχανία αποκτά πρόσβαση σε πρώτες ύλες με ισχυρή εμπορική αναγνώριση, ενώ οι παραγωγοί επωφελούνται από πιο σταθερές και επικερδείς συμβάσεις συνεργασίας με τις μεταποιητικές επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, το μάρκετινγκ παρέχει το πλαίσιο για την ανάπτυξη προϊόντων με τη συνεργασία παραγωγών και μεταποιητών, οι οποίοι διαμορφώνουν από κοινού τα χαρακτηριστικά τους βάσει της ανατροφοδότησης που λαμβάνουν από την αγορά-στόχο. Επιπλέον, η στρατηγική τιμολόγησης που λαμβάνει υπόψη την προστιθέμενη αξία, την εποχικότητα και τις προδιαγραφές διαφοροποίησης των προϊόντων μπορεί να ενισχύσει τη βιωσιμότητα τόσο της πρωτογενούς παραγωγής όσο και της μεταποίησης. Για την αποτελεσματικότερη διασύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής και του μεταποιητικού κλάδου προτείνονται οι εξής δράσεις:

- Σχεδιασμός και ίδρυση Υπηρεσίας Μάρκετινγκ Αγροδιατροφής, η οποία θα αναλάβει την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών στρατηγικού σχεδιασμού, ανάλυσης αγοράς και ανάπτυξης εμπορικού σήματος για παραγωγούς και μεταποιητές της ΠΑΜΘ.
- Εφαρμογή ενιαίων σημάτων ποιότητας και προέλευσης (Geographical Indications, Collective Trade Marks), τα οποία έχουν διεθνή απήχηση και συμβάλλουν παράλληλα στην εξαγωγική δραστηριότητα.
- Ανάπτυξη ψηφιακών marketplace για τη διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών B2B, την εξασφάλιση της ιχνηλασιμότητας και την ενίσχυση της διαφάνειας στην τιμολόγηση και τη διαθεσιμότητα των προϊόντων.
- Εκπαίδευση παραγωγών και μεταποιητών σε θέματα στρατηγικού μάρκετινγκ, προβολής και προώθησης προϊόντων, διεθνούς εμπορίου και διαχείρισης σχέσεων με τους πελάτες.
- Ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ παραγωγών και μεταποιητικών επιχειρήσεων για κοινές καμπάνιες προώθησης και προβολής, στις οποίες τόσο το αγροτικό προϊόν-πρώτη ύλη όσο και το τελικό μεταποιημένο προϊόν ενισχύονται αμοιβαία (με αυτόν τον τρόπο αυξάνει και η

διαπραγματευτική δύναμη παραγωγών και μεταποιητών). Ειδικά οι συντονισμένες καμπάνιες που αφηγούνται την πορεία του προϊόντος από το χωράφι μέχρι το τραπέζι του καταναλωτή, ενσωματώνοντας παράλληλα στοιχεία πολιτισμού και παράδοσης, τονώνουν την εμπιστοσύνη και την αφοσίωση των καταναλωτών στο εμπορικό σήμα.

- Χρήση ψηφιακών εργαλείων (social media, e-commerce, content marketing), καθώς και συμμετοχή σε εμπορικές εκθέσεις, γαστρονομικά φεστιβάλ και εκδηλώσεις, για την ενίσχυση της κοινής εμπορικής εικόνας παραγωγών και μεταποιητών.

3.8. Περιβαλλοντικά και κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές

Τέλος, κρίνεται στρατηγικά αναγκαία η σύνδεση των ενισχύσεων, κινήτρων, μέτρων και πολιτικών δράσεων που προτάθηκαν, με συγκεκριμένους δείκτες βιωσιμότητας, περιβαλλοντικής απόδοσης και κοινωνικής υπευθυνότητας. Στο πλαίσιο της μετάβασης σε ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο που συμβαδίζει με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (Sustainable Development Goals – SDGs), και ειδικότερα με τους SDG 2 (Zero Hunger), SDG 12 (Responsible Consumption and Production), SDG 13 (Climate Action) και SDG 8 (Decent Work and Economic Growth), προτείνεται η θεσμική ενσωμάτωση μηχανισμών επιβράβευσης των φορέων που υιοθετούν πρακτικές με θετικό κοινωνικό και περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η διερεύνηση της δυνατότητας θεσμοθέτησης ενός πλαισίου σύνδεσης των παρεχόμενων ενισχύσεων (οικονομικών, φορολογικών, τεχνικών ή άλλων) με τη βελτίωση μετρήσιμων δεικτών βιωσιμότητας, όπως: η μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος (carbon footprint), η ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η ορθή και κυκλική διαχείριση φυσικών πόρων και αποβλήτων, η εφαρμογή στρατηγικών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (CSR), η ισότιμη συμμετοχή ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στην αγροδιατροφική αλυσίδα, καθώς και η τήρηση αρχών ηθικού εμπορίου (fair trade).

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σκόπιμη η ανάπτυξη εξειδικευμένων, τοπικά προσαρμοσμένων δεικτών απόδοσης (Key Performance Indicators – KPIs) σε συνεργασία με τα ερευνητικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα της ΠΑΜΘ, ώστε να διασφαλίζεται η τεχνική εγκυρότητα και η επιχειρησιακή εφαρμοσιμότητα. Οι δείκτες αυτοί μπορούν να ενσωματωθούν τόσο στον στρατηγικό σχεδιασμό όσο και σε μηχανισμούς αξιολόγησης και παρακολούθησης των πολιτικών παρεμβάσεων, συμβάλλοντας στην εγκαθίδρυση μιας κουλτούρας διαφάνειας, κοινωνικής λογοδοσίας και βιώσιμης επιχειρηματικότητας.

4. Επίλογος

Οι ερευνητικές δράσεις που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος «Σχέδιο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας πρωτογενούς τομέα στην ΠΑΜΘ, βελτίωση μεθόδων παραγωγής και ανάπτυξη καινοτόμων εργαλείων προώθησης και εμπορίας προϊόντων αγροτικής προέλευσης» καταδεικνύουν την ανάγκη για έναν πολυδιάστατο στρατηγικό μετασχηματισμό, ο οποίος θα συνδυάζει την αναδιάρθρωση της παραγωγής με τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση της επιχειρηματικής κουλτούρας.

Για τον σκοπό αυτό απαιτείται ένας συνδυασμός παρεμβάσεων στη βάση της: (α) αναδιάρθρωσης της παραγωγής, (β) ενσωμάτωσης τεχνολογιών ευφυούς γεωργίας, ψηφιακής ιχνηλασιμότητας και προηγμένων μεθόδων μεταποίησης, (γ) θεσμικής και χρηματοδοτικής ενίσχυσης συνεργατικών σχημάτων, και (δ) ανάπτυξης στοχευμένων μηχανισμών περιφερειακού branding και εξαγωγικής στρατηγικής, με τελικό στόχο την ενίσχυση των διασυνδέσεων του πρωτογενούς τομέα με τη μεταποίηση, τον τουρισμό και τον πολιτισμό, ώστε να αυξηθεί η προστιθέμενη αξία και η εξωστρέφεια των τοπικών αγροτικών προϊόντων.

Η υλοποίηση των προτεινόμενων παρεμβάσεων εκτιμάται πως μπορεί να αναδιαμορφώσει τη δομή της πρωτογενούς παραγωγής στην Περιφέρεια, ενισχύοντας τη λειτουργική διασύνδεσή της με τον μεταποιητικό κλάδο μέσω ολοκληρωμένων αλυσίδων αξίας. Τελικά, μέσα από την ολιστική διασύνδεση παραγωγής–μεταποίησης–αγοράς, η ΠΑΜΘ μπορεί να αναδειχθεί σε ένα πρότυπο περιφερειακού αγροδιατροφικού οικοσυστήματος.